ПРОГРАМ ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ И УЧЕНИКА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ,НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА У ШКОЛИ

САДРЖАЈ

САДРЖАЈ	СТРАНА
САДРЖАЈ	2
ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА ОД НАСИЉА, ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА	3
ТИМ ЗА ЗАШТИТУ УЧЕНИКА	4
ЗНАЧЕЊЕ ПОЈМОВА	4
АНАЛИЗА СТАЊА БЕЗБЕДНОСТИ	7
НАЧИНИ НА КОЈЕ СЕ ПРЕВЕНТИВНЕ МЕРЕ И АКТИВНОСТИ УГРАЂУЈУ У СВАКОДЕВНИ ЖИВОТ И РАД ШКОЛЕ	9
СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ ЗАПОСЛЕНИХ	12
НАЧИНИ ИНФОРМИСАЊА О ОБАВЕЗАМА И ОДГОВОРНОСТИМА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА	14
ПОДСТИЦАЊЕ И ОСПОСОБЉАВАЊЕ УЧЕНИКА ЗА АКТИВНО УЧЕСТВОВАЊЕ	15
ПОДСТИЦАЊЕ УЧЕНИКА ЗА ОБАВЉАЊЕ ДРУШТВЕНО – КОРИСНОГ, ОДНОСНО ХУМАНИТАРНОГ РАДА	16
ПОЈАЧАН ВАСПИТНИ РАД РАДИ РАЗВИЈАЊА САМООДГОВОРНОГ И ДРУШТВЕНО ОДГОВОРНОГ ПОНАШАЊА УЧЕНИКА	17
ПОСТУПЦИ ЗА РАНО ПРЕПОЗНАВАЊЕ РИЗИКА ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА	18
НАЧИНИ РЕАГОВАЊА НА НАСИЉЕ, УЛОГЕ И ОДГОВОРНОСТИ И ПОСТУПАЊЕ У ИНТЕРВЕНЦИЈИ	19
ОБЛИЦИ И САДРЖАЈИ РАДА СА СВОМ ДЕЦОМ И УЧЕНИЦИМА, ОДНОСНО ОНИМА КОЈИ ТРПЕ, ЧИНЕ ИЛИ СУ СВЕДОЦИ НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА	27
ОБЛИЦИ И НАЧИНИ САРАДЊЕ	28
НАЧИН ПРАЋЕЊА, ВРЕДНОВАЊА И ИЗВЕШТАВАЊА	30
ДИГИТАЛНО НАСИЉЕ	**31**
ПРОЦЕДУРА У ИНТЕРВЕНЦИЈИ У СЛУЧАЈУ ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА	33
КОМЕ ПРИЈАВИТИ ДИГИТАЛНО НАСИЉЕ	36
ПРЕВЕНЦИЈА ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ И МЛАДИМА У ОБРАЗОВАЊУ	37
ПРЕВЕНЦИЈА И ИНТЕРВЕНЦИЈА У СЛУЧАЈУ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ	38
ПРОГРАМ ПОСТУПАЊА УСТАНОВЕ У КРИЗНИМ ДОГАЂАЈИМА	САСТАВНИ ДЕО ПРОГРАМА ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА ОД НАСИЉА

На основу Закона о ратификацији Конвенције Уједињених нација (Сл.лист СФРЈ – Међународни уговори бр. 1/90, Сл.лист СРР – Међународни уговори бр. 4/96 и 2/97), Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања, Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (Сл.гл.РС. бр. 11/24) и чл. 103. Закона о основама система образовања и васпитања (сл.гл. РС бр. 10/2019,6/20,129/21,92/2023.) Средња економска школа доноси:

ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА
ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА У ШКОЛИ

којим прецизира улоге и одговорности свих субјеката укључених у живот и рад Школе

На основу Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установана Школа има посебан **Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања .**
Чланове и руководиоца тима за заштиту одређује директор установе из реда запослених (обавезно наставник, стручни сарадник, секретар и по потреби други запослени). Установа може да укључи у тим за заштиту представнике родитеља и локалне заједнице, ученичког парламента и по потреби представнике спољашње мреже заштите.

Имена чланова Тима, план рада Тима и акциони план превентивних активности за текућу школску годину су саставни део Годишњег плана рада Школе.

Тим је израдио Програм за заштиту деце и ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у Школи који је саставни део Школског програма. Планом заштите од насиља на годишњем нивоу дефинишу се превентивне и интервентне активности , одговорна лица и временска динамика и саставни је део Годишњег плана рада школе.

Програмом заштите ученика су дефинисане превентивне активности, као и кораци и процедуре у поступању у заштити ученика од насиља и дискриминације. Такође је дефинисано шта се сматра насиљем и дискриминацијом, као и које све врсте и облике обухвата.

ЗНАЧЕЊЕ ПОЈМОВА

Свако насиље над ученицима се може спречити у атмосфери која:

1. развија и негује културу понашања
2. не толерише насиље и не ћути о њему
3. развија одговорност свих
4. обавезује на поступање све који имају сазнање о насиљу

Програмом заштите ученика су дефинисане превентивне активности, као и кораци и процедуре у поступању у заштити ученика од насиља. Такође је дефинисано шта се сматра насиљем, као и које све врсте и облике обухвата.

Насиље се дефинише као сваки облик једанпут учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавања здравља, развоја и достојанства личности ученика или запосленог.

Насиље и злостављање може да јави као физичко, психичко (емоционално), социјално и дигитално .

Физичко насиље је понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета или запосленог; физичко кажњавање деце од стране запослених и других одраслих особа.

Психичко насиље је понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета или запосленог.

Социјално насиље и злостављање је понашање којим се искључује дете из групе вршњака и различитих облика социјалних активности, одвајањем од других, неприхватањем по основу различитости, ускраћивањем информација, изоловањем од заједнице, ускраћивањем задовољавања социјалних потреба.

Дигитално насиље је злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу угрожавање достојанства личности и остварује се слањем порука, видео записа, електронском поштом, СМС-ом, ММS-ом, путем веб-сајта (web сите), четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и објављивањем садржаја или поверљивих личних података без сагласности (информација, слика, видео снимака и сл.).

Осим наведених облика, насиље и злостављање препознаје се и кроз: злоупотребу, сексуално насиље, насилни екстремизам, трговину људима, експлоатацију детета, породично насиље и др.

Злоупотреба детета је све оно што појединац, односно установа чини или не чини, што негативно утиче, наноси штету, ускраћује или смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи га у немоћан положај према појединцу или установи (злоупотреба у спорту, у политичке, верске, комерцијалне и друге сврхе). Злоупотреба подразумева и прекомерно подстицање, односно психолошки притисак на дете од стране родитеља ради постигнућа која могу да имају за последицу угрожавање нормалног психофизичког и социјалног развоја и најбољег интереса детета.

Сексуално насиље је понашање којим се дете сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, не схвата или за које није развојно дорастао или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Насилни екстремизам је промовисање, заговарање, подржавање, припремање и учествовање у идеолошки мотивисаном насиљу за остваривање друштвених, економских, верских, политичких и других циљева.

Трговина људима је врбовање, превожење, пребацивање, скривање или примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем у циљу експлоатације.

Експлоатација је рад који није у најбољем интересу детета, а у корист је другог лица, установе или организације. Ове активности могу да имају за последицу угрожавање физичког или менталног здравља, моралног, социјалног и емоционалног развоја детета и , његову економску зависност, ускраћивање права на образовање и слободу избора.

Занемаривање и немарно поступање је пропуштање родитеља, друге особе која је преузела бригу о детету, установе или запосленог да у оквиру расположивих средстава обезбеди услове за правилан развој детета у свим областима, а што може да наруши његово здравље и развој.

Занемаривање у установи обухвата: ускраћивање појединих облика васпитно-образовног рада неопходних детету; нереаговање на сумњу о занемаривању или на занемаривање од стране родитеља; пропусте у обављању надзора и заштите детета од повређивања, самоповређивања, употребе алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце, укључивања у деструктивне групе и организације и др.

Кризни догађај је у већини случајева непредвидив догађај са потенцијално негативним последицама. Тај догађај и његове последице могу проузроковати значајну штету особама које су непосредно или посредно изложене кризном догађају.

Кризни догађај карактерише број жртава (повређених или настрадалих), материјална штета, психолошке реакције појединца и/или заједнице у целини, као и солидарност у сврху отклањања последица.

Кризни догађаји су:

- Природна смрт детета;

- Покушај убиства и убиство детета (у установи или ван ње);

- Покушај самоубиства ученика и самоубиство (у установи или ван ње);

- Природна смрт, самоубиство или убиство запосленог у установи;

- Саобраћајна незгода у којој је повређено или настрадало дете или запослени у установи;

- Нестанак детета;

- Масовно тровање у простору установе;

- Дојава о подметнутој експлозивној направи у установи или терористичком нападу и слично;

- Талачка криза;

- Насиље већих размера (масовне туче, вишеструка убиства, терористички напади);

- Техничко-технолошке опасности (експлозија, изливање, испаравање отровних материја и пожар);

- Природне катастрофе (поплаве, земљотреси, пожари...);

- Епидемија која је обухватила територију/општину на којој се налази установа;

Програм заштите од насиља је утврђен на основу анализе стања безбедности, присутности различитих облика и интензитета насиља, специфичностима установе и њеним активностима као и резултатима самовредновања и вредновањем квалитета рада установе.

У току наставне године спроводи се свеобухватно истраживање ученика од првог до четвртог разреда разреда на теме које испитују присутност различитих облика насиља и осећаја безбедности, прихваћености у школи, дискриминације. На основу резултата истраживања осмишљене су превентивне активности којима ће се посветити већа пажња , изградњи групног идентита и осећаја припадности одељењу . Носиоци ових активности су одељењске старешине у сарадњи са стручном службом .

Приликом осмишљавања превентивних активности **полази се и од резултата самовредновања** за сваку школску годину у зависности од описа и процене остварености стандарда и показатеља квалитета рада као и предлога мера за унапређивање квалитета Тима за самовредновања.

У Извештају о резултатима спољашњег вредновања квалитета рада установе од 9.12.2022.године констатовано је да је школа добила општу оцену квалитета рада – 4. Анализом и проценом остварености стандарда на основу присутних показатеља у области Етос је утврђено да су сви наведени стандарди у потпуности остварени (4) : успостављени су добри међуљудски односи, резултати ученика и наставника се подржавају и промовишу, функционише систем заштите од насиља, развијена је сарадња на свим нивоима.

ПРОЦЕНА БЕЗБЕДНОСТИ У ШКОЛИ

процењујемо да су угрожене следеће ситуације и места у односу на временски период:

СИТУАЦИЈА или МЕСТО	ВРЕМЕНСКИ ПЕРИОД
Простор испред, иза школе	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова - .....
Тоалети на спрату	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова - .....

Ходник у приземљу	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова - .....
Ходници на спрату	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова - .....
У свлачионици у фискултурној сали	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова - .....
На аутобуском стајалишту	----------
На путу до школе	----------

Предузете су следеће мере:

1. Почетком школске 2020/21. у ходницима свих спратова Школе је постављен видео надзор. Средства су добијена од АПВојводине пријавом на конкурс за финансирање и суфинансирање набавке опреме установа основног, средњег образовања и васпитања, ученичког стандарда и предшколских установа на територији АПВ за 2020. годину

2.Током сваке школске године се организују радионице за одељења првог и другог разреда са циљем превенције насиља у вршњачким односима и развијања толеранције међу ученицима;
3.Током школске године запослени се придржавају распореда дежурних наставника (по два наставника на једном спрату, дежурни наставник на дворишту и испред хале за физичко васпитање);

Позитиван ефекат дугогодишњег превентивног рада и правовремног и одговарајућег реаговања на сваки вид насиља и дискриминације уз обавезно покретање свих механизама унутрашње заштитне мреже подигао је квалитет живота у школи на виши ниво. На основу анализе стања безбедности и закључујемо да је наша школа окружење које васпитно утиче на сваког појединца и помаже му да се развија у зрелу, одговорну и интегрисану личност.

Кључне снаге: У школи се изузетна пажња посвећује безбедности ученика. Прате се и анализирају сви случајеви насилног понашања. Примењују се мере које су у складу са Протоколом о заштити деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама. Тим за борбу против насиља врши истраживања и у складу са тим организује активности за решавање проблема насиља. Развијена је мрежа за превенцију и сузбијање насиља. На видним местима су истакнути материјали који промовишу заштиту од насиља и обавештења за ученике, наставнике и родитеље. Ученици имају озбиљан приступ проблему насиља уопште.

1.Начини на које се превентивне мере и активности уграђују у свакодевни живот и рад школе

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ И ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА

Програм заштите ученика од насиља има као **општи циљ да наша школа буде безбедно и подстицајно место чиме се остварује право сваког детета да буде заштићено од свих облика насиља.** Ово се постиже применом **мера превенције**, ради стварања безбедне средине, и **мера интервенције** у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање ученика.

Специфични циљеви Програма у **превенцији** су следећи:

1. подстицање и развијање климе прихватања, толеранције и међусобног уважавања
2. идентификација безбедносних ризика у школи увидом у документацију, непосредно окружење евидентирањем критичних места у школи, анкетирањем ученика, наставника и родитеља
3. повећање осетљивости свих који су укључени у живот и рад школе, на препознавање насиља и злостављања
4. унапређење способности свих учесника у школском животу – наставног и ваннаставног особља, ученика, родитеља, лок.заједнице – за уочавање, препознавање и решавање проблема насиља
5. оспособљавање свих запослених и родитеља за рано препознавање знакова у понашању деце који указују на потенцијално насилно понашање
6. пружање помоћи ученицима у савладавању личних проблема и проблема у учењу
7. изграђивање и примена норми понашања, информисање о правилима и кућном реду
8. дефинисање процедура и поступака реаговања на насиље и информисање свих учесника у школском животу о томе
9. омогућавање свим ученицима који имају сазнања о могућем насилном акту да без излагања опасности врше пријављивање насиља
10. спровођење психо-социјалног програма превенције кроз обуку за ненасилну комуникацију, самоконтролу реаговања и понашања, превазилажење стреса, учење социјалних вештина
11. сарадња са родитељима путем Савета, родитељских састанака, индивидуалних и групних разговора
12. сарадња са службама ван школе које посредно и непосредно могу помоћи на

превазилажењу проблема насиља у школи

Специфични циљеви у **интервенцији**:

1. Спровођење процедура и поступака реаговања у ситуацијама насиља
2. Праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности спровођења Програма заштите
3. Рад на отклањању последица насиља и интеграција ученика у заједницу вршњака
4. Саветодавни рад са ученицима који трпе насиље, врше насиље или су посматрачи насиља

АКТИВНОСТИ	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА
Превенција насиља реализацијом радионица, предавања	Обрада тема у оквиру ЧОС које се односе на упознавање са правилима понашања у школи и израду одељењских правила; теме везане за другарство, узајамно уважавање, толеранцију; ненасилно решавање сукоба, радионице везане за права детета, за превенцију дискриминације	Одељенске старешине и стручни сарадници	Током године, према плановима рада одељењских старешина
Превенција насиља реализацијом културних, спортских, хуманитарних и других активности	Рад у области културних, спортских, хуманитарних и других активности уз укључивање ученика у разноврсне садржаје чији је циљ квалитетно организовање слободног времена, развијање тимског рада а посебно промовисање здравих животних стилова	Наставници, ученици, одељењске старешине, стручни сарадници, родитељи	Током године, према плановима спортских, културних, хуманитарних активности
Превенција насиља раном идентификацијом ризика	Идентификовање и рано препознавање ризика од насиља, дискриминације, злостављања и занемаривања анкетирањем ученика и планирањем других облика	Чланови Тима за заштиту од насиља, стручни сарадници	Током године

	превентивних активности на основу реултата анкета		
Превенција насиља упознавањем ученика са правилницима и процедурама у поступању у школи	Упознавање ученика са Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, упознавање са правилима понашања у школи, израда одељењских правила	Одељенске старешине	Септембар
Активности ученика чланова Ученичког парламента	Организација хуманитарних акција, реализација вршњачких едукација из превенције насиља и дискриминације	Чланови Ученичког парламента, наставници који координирају радом парламента, стручни сарадници	Током године
Превенција насиља укључивањем родитеља ученика	Упознавање родитеља ученика са правилницима, протоколом о поступању у случају насиља, платформама, садржајима за превенцију насиља, на родитељским састанцима , путем сајта, огласне табле, извештавање Савета родитеља о раду Тима за заштиту од насиља	Одељенске старешине, стручни сарадници, директор, Савет родитеља	Током године
Превенција насиља стручним усавршавањем запослених	Организовање похађања семинара, радионица, предавања за запослене на теме превенције насиља, упућивање запослених на платформу „Чувам те“, садржаје за превенцију насиља	Директор, Тим за стручно усавршавање	Током године
Сарадња са локалном средином	Договори, анализе, предавања и радионице за ученике и родитеље, реализација пројеката и заједничких активности са – Домом здравља , Медицином рада, Заводом за заштиту здравља, Школском управом, Центром за социјални рад, Локалном самоуправом, Црвеним крстом, спортским	Директор, наставници, одељењске старешине, стручни сарадници, сарадници из локалне средине	Током године према планираним активностима сарадника из локалне средине, и по потреби

	клубовима и удружењима, Културним центром, НВО организацијама, МУП-ом		

Превентивне мере и активности, нивои, носиоци и време саставни су део Годишњег плана рада школе .

Првог наставног дана, на почетку школске године, током првог часа, одељењски старешина упознаје ученике са правима,обавезама, одговорностима, начином функционисања школе, распоредом дежурних наставника и других запослених и правилима понашања у школи. На првом родитељском састанку ово је такође, прва тачка дневног реда.

Директор школе осим иницирања рада Тима за заштиту, кроз решења и расподелу обавеза, проверава доступност свих информација везаних за заштиту ученика и запослених. Такође, води се брига о видљивости свих правила и обавештења (огласна табле за наставнике и ученике, књига саопштења, разгласна станица и др.)

Документима у школи регулишу се права и обавезе свих актера школског живота, ученика, наставника и других запослених и родитеља. Наставне и ваннаставне активности , на свим нивоима,односно на нивоу појединца, одељењске заједнице,Ученичког парламента, стручних органа, тела и тимова представљају се и са њима су упознати и родитељи на родитељским састанцима, али и ндивидуално и групно, затим на Савету родитеља.

Веома је важан и у великом броју заступљен број креативних секција и других секција које обрађују социјалне, друштвене, еколошке и хуманитарне теме и покрећу сличне акције.

Тим за заштиту формира обрасце, како би се евиденција водила благовремено,ажурно и потпуно и у складу са процедурама за рад у школи.

Ученици се организују кроз рад Ученичког парламента.

2. Стручно усавршавање запослених ради унапређивања компетенција

Важно је да су установи ствара клима у којој се квалитет васпитно-образовног процеса и односа међу учесницима сматра најбољом превентивном мером. Да би се то остварило потребно је стално стручно усавршавање свих запослених.Оно има за циљ стицање знања и развијање вештина за конструктивно реаговање на насиље и за благовремено уочавање понашањакоја указују да ученик трпи или чини насиље.

Платформа „Чувам те“ представља важан систем подршке у области безбедности и заштите деце, са посебним акцентом на превенцију вршњачког и дигиталног насиља. Њена основна сврха је повезивање ученика, родитеља, наставника и надлежних институција како би се проблеми насиља препознали и решили на време. Платформа омогућава брзу и једноставну пријаву различитих облика насиља, као и приступ корисним информацијама и саветима за безбедно понашање.

У нашој школи ученици и родитељи се редовно упознају са радом и могућностима платформе „Чувам те“. Током родитељских састанака, часова одељењске заједнице и едукативних радионица представљамо начине коришћења платформе и упућујемо ученике и родитеље да користе доступне материјале за едукацију и информисање. Посебно се истиче значај садржаја који се односе на безбедност на интернету, препознавање вршњачког насиља, правилну комуникацију и заштиту личних података.

Платформа се користи и у непосредном раду са ученицима кроз разговоре, презентације, радионице и тематске часове посвећене превенцији насиља и развоју толеранције. Ученици заједно са наставницима анализирају едукативне текстове и видео материјале са платформе, разговарају о примерима из свакодневног живота и уче како да реагују у ситуацијама које могу угрозити њихову безбедност. Наставници користе материјале са платформе као подршку у реализацији васпитно-образовног рада и у јачању свести ученика о значају међусобног поштовања и ненасилне комуникације.

Родитељи преко платформе могу добити савете о заштити деце на интернету и начинима комуникације са децом у случају проблема, док наставници имају могућност да добију стручну подршку и смернице за поступање у различитим ситуацијама. Ученицима је омогућено да се информишу о сигурном коришћењу интернета и да науче како да препознају и пријаве различите облике насиља.

Захваљујући платформи „Чувам те“, школа додатно унапређује сарадњу са родитељима и доприноси стварању безбедног, подстицајног и позитивног окружења за све ученике.

Националној платформи „Чувам те“ се може приступити на домену: cuvamte.gov.rs

Семинари на тему стварања безбедног и подстицајног окружења у Школи су саставни део Оквирног плана стручног усавршавања у Школи.

3. Начини информисања о обавезама и одговорностима у области заштите од насиља

У циљу обезбеђивања сигурног и подстицајног окружења за ученике и запослене, у средњој стручној школи континуирано се спроводе активности усмерене на информисање о обавезама и одговорностима у области заштите од насиља, злостављања и занемаривања. Посебна пажња посвећује се превентивном деловању, развоју међусобног поштовања и благовременом реаговању у свим ситуацијама које могу угрозити безбедност ученика. Првог наставног дана, на почетку школске године, током првог часа, одељењски старешина упознаје ученике са правима, обавезама, одговорностима, начином функционисања школе , распоредом дежурних наставника и других запослених и правилима понашања у школи. Кроз различите активности ученици се информишу о томе шта представља вршњачко, психичко, физичко и дигитално насиље, као и о начинима реаговања и тражења помоћи. Посебан акценат ставља се на развијање толеранције, ненасилне комуникације и одговорног понашања у школском окружењу и на интернету.Посебан акценат се ставља на Протокол за поступање у случају насиља. Ово је и једна од тема на првом родитељском састанку.

Предметни наставници на почетним часовима обрађују теме кључне за развијање компетенција за сарадњу и комуникацију и као модели промовишу у свом понашању толеранцију, емпатију, уважавање и поштовање другог.

На првом родитељском састанку ово је , такође, прва тачка дневног реда. На састанцима се представљају процедуре поступања у случају насиља, улога породице у превенцији ризичних понашања, као и начини сарадње са школом и надлежним институцијама. Родитељи се подстичу да активно прате понашање и потребе своје деце и да благовремено реагују у случају уочених проблема.
Објављивање извода из закона, општих аката и Кућног реда школе се налазе у свим просторијама и на огласним таблама, као и схематски приказ нивоа и начина реаговања на насиље.
Извештај о реализацији годишњег плана рада школе садржи и извештај о остваривању програма заштите који се детаљно презентује на Наставничком већу, Савету родитеља, Ученичком парламенту и Школском одбору. Сви стратешки документи школе се постављају на званични сајт школе и доступни су свима.

4.**Подстицање и оспособљавање ученика за активно учествовање у раду одељењске заједнице, ученичког парламента, школског одбора и стручних органа школе**

Средња стручна школа у свом васпитно-образовном раду посебну пажњу посвећује развоју хуманости, одговорности, солидарности и активног односа ученика према заједници. Кроз различите активности ученици се подстичу да учествују у друштвено-корисном и хуманитарном раду, како би развијали свест о значају међусобног поштовања, сарадње и помоћи другима.

Током школске године ученици се укључују у различите активности које имају за циљ унапређење школског окружења и пружање помоћи онима којима је подршка потребна. Организују се акције уређења школског простора и дворишта, учешће у еколошким активностима, прикупљање школског прибора, одеће и прехрамбених производа за социјално угрожене породице, као и учешће у хуманитарним акцијама које се реализују у сарадњи са локалном заједницом и хуманитарним организацијама.

Ученици се кроз часове одељењске заједнице, радионице и разговоре са одељењским старешинама информишу о значају друштвено-корисног рада и његовој улози у развоју личне одговорности и позитивних животних вредности. Посебан акценат ставља се на развијање емпатије, толеранције, тимског рада и спремности да се помогне другима. Ученици се подстичу да својим активним учешћем доприносе бољој атмосфери у школи и заједници.

У реализацији активности значајну улогу имају наставници, стручни сарадници и ученички парламент, који својим предлозима и ангажовањем мотивишу ученике да се укључе у различите облике хуманитарног и волонтерског рада. Посебно се подржавају иницијативе ученика које доприносе развоју сарадње, одговорности и позитивних односа међу вршњацима.

Школа континуирано подстиче ученике да развијају свест о значају друштвено-корисног рада као важног сегмента личног и професионалног развоја. Учешћем у оваквим активностима ученици стичу позитивне радне навике, осећај припадности заједници и развијају одговорно понашање, што доприноси стварању подстицајног и безбедног школског окружења.

Ученички парламент (УП) има водећу улогу у иницирању ученичких активности у школи.

Из сваког одељења се бирају ученици који активно и партиципативно учествују у осмишљавању активности на нивоу Школе. Његови чланови учествују у раду Школског одбора, а такође и у раду других тимова у школи .

Ученици се константно мотивишу да се укључују на разне тренинге, радионице, обуке, семинаре, конференције на разне теме, а затим путем вршњачке едукације стечена знања, информације пренесу својим вршњацима.

Часови грађанског васпитања биће још једна од прилика реализације тематских радионица на тему насиља и спречавања насиља, као и реаговања у случају насиља.
Часови верске наставе такође представљају допринос духу јачања међусобне толеранције, поштовања и љубави.

5.Подстицање ученика за обављање друштвено – корисног, односно хуманитарног рада

Ова врста активности остварује се у циљу превентивне функције школе и развијања емпатије, солидарности и сарадње, активизма, као и основних моралних вредности код ученика. Сврха друштвено-корисног рада је, поред осталог, да ученици унапреде компетенције потребне за одговорно учешће у друштву и да буду оснажени да поштују и промовишу људска права. Друштвено-користан рад се планира и реализује у оквиру појачаног васпитног рада ученика за учињену лакшу и тежу повреду обавеза ученика, као и повреда забране уређене законом којим се уређују основе система образовања и васпитања, а водећи рачуна о психофизичкој и здравственој способности, узрасту и достојанству ученика.

Активности које школа планира да реализује у циљу развијања друштвено одговорног понашања.

1.Организовање хуманитарних акција за осетљиве групе (манифестације, изложбе, прикупљања прилога и сл.);

- Организивање хуманитарних акција за животиње (акције храњења и удомљавања напуштених животиња, прикупљање прилога, волонтирање у азилу за животиње, организовање манифестација и сл.);
- Посете установама социјалне и здравствене заштите и другим установама које се баве хуманитарним радом (домови за децу без родитељског старања, домови за стара лица, дневни боравци за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом и сл.) у циљу реализације хуманитарних акција или друштвених активности;
- Организовање еколошких акција, акција заштите животине средине и животиња, акција рециклаже у установи и у сарадњи са локалном заједницом или релевентим институцијама, организацијама; обуке и предавања на тему екологије, заштите животне средине и примарне рециклаже ради подизања еколошке свести;
- Уређење простора школе или у локалној заједници - паркова, спортских терена, дворишта школе (сађење дрвећа, цвећа, постављање кућица за птице у школском дворишту и градском парку и сл.);
- Организовање тематских трибина, предавања, округлих столова, радионица на различите теме (превенције насиља, ментално здравље младих, здрави стилови живота, полно преносиве болести, психоактивне супстанце, заштита од нежељене трудноће, сексуално васпитање, пандемијске болести и значај хигијене и др.);
- Активно укључивање ученика у ученичке организације и тимове (ученички парламент,

вршњачки тим, тим за медијацију и сл.);
- Формирање ученичких клубова који би се бавили волонтерским активностима у оквиру школе (међувршњачком подршком, књижевни клубови и др.);
- Укључивање ученика у различите пројектне/истраживачке активности школе (припрема простора, материјала, промотивног материјала, реализација активности, презентација и сл.);
- Укључивање ученика у организованим активностима школе - вршњачка подршка за учење, у оквиру додатне и допунске наставе, припреме за завршни испит, подршку ученицима у учењу
- Укључивање ученика у организацији и реализацији различитих активности школе у циљу превенције насиља и дискриминације (предавања, радионице, Жива библиотека и др.);
- Креирање плана активности поводом обележавања значајних дана/датума током школске године (Међународни дан толеранције, Међународни дан заштите деце од насиља, Светски дан менталног здравља, Дечија недеља, Међународни дан деце, Међународни дан особа са инвалидитетом и сл.);
- Укључивање ученика у рад и одржавање ђачке кухиње

6. **Појачан васпитни рад ради развијања самоодговорног и друштвено одговорног понашања ученика**

Приликом одређивања и осмишљавања активности појачаног васпитног рада води се рачуна да је у интензитету примерен потребама ученика (узимају се у обзир последице догађаја по учеснике, претходно понашање ученика у установи и континуитет ризичног понашања ученика). Појачан васпитни рад реализује се кроз часове одељењске заједнице, индивидуалне разговоре са ученицима, саветодавни рад одељењских старешина, педагога и психолога, као и кроз различите радионице и тематска предавања. Ученици се упућују на значај одговорног понашања, ненасилне комуникације, поштовања различитости и конструктивног решавања конфликата. Посебна пажња посвећује се развијању свести о последицама непримереног понашања и значају личне одговорности у свакодневном животу и раду.

Ако су у пружању подршке ученику укључени представници из спољашње мреже заштите, установа остварује сарадњу са њима у циљу усклађивања активности у пружању адекватне подршке. У план појачаног васпитног рада установа обавезно укључује родитеље ученика и представнике спољашње мреже заштите ради који су укључени у пружање подршке ученику и породици.

Садржаји, активности:

Организовати активности (радионице, часови одељењског старешине, акције, посете трибинама,семинарима,) усмерене на стварање и неговање климе прихватања, толеранције, уважавања и емпатије
Организовати активности (радионице, часови одељењског старешине, акције,) усмерене на креативну организацију слободног времена ; смањење негативног утицаја медија на децу - ученике
Организовати активности (радионице, часови одељењског старешине, акције...) усмерене на очување животне средине
Упознавање ученика и рад на платформи „Чувам те“ као богатом извору информација о безбедности

Укључивање ученика у доношење и осмишљавање активности превенције – развојни план,снаге школе, недостаци, идеје .. Школа подстиче ученике да активно учествују у школским активностима, раду ученичког парламента, друштвено-корисном и хуманитарном раду, како би кроз практично деловање развијали осећај припадности, сарадње и одговорности према заједници. Ученици се мотивишу да својим понашањем доприносе позитивној атмосфери у школи и да развијају толеранцију, емпатију и међусобно уважавање.
Дефинисање правила понашања и последица кршења правила
Укључити родитеље у сарадњу са Тимом за заштиту деце и ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања
Заједничким радом са родитељима развијати код ученика што већи осећај припадности школи.

7.Поступци за рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања

Школа посебну пажњу посвећује раном препознавању ризика од насиља, злостављања и занемаривања, са циљем благовременог реаговања и обезбеђивања сигурног и подстицајног окружења за све ученике. У школи се континуирано спроводе превентивне активности које доприносе уочавању промена у понашању ученика и препознавању фактора ризика који могу указивати на присуство различитих облика насиља или занемаривања.

Рано препознавање ризика реализује се кроз свакодневно праћење понашања, успеха, редовности похађања наставе и односа ученика према вршњацима и наставницима. Одељењске старешине, предметни наставници, педагог и психолог школе сарађују у размени информација и уочавању могућих проблема, како би се на време предузеле одговарајуће мере подршке. Посебна пажња посвећује се ученицима који испољавају повученост, промене у понашању, пад мотивације, честе изостанке, конфликте са вршњацима или друге облике ризичног понашања.

Кроз часове одељењске заједнице, радионице и едукативна предавања ученици се информишу о различитим облицима насиља, начинима препознавања ризичних ситуација и могућностима тражења помоћи. Ученици се подстичу да благовремено пријаве проблеме и да се обрате наставницима, стручним сарадницима или другим одраслим особама од поверења уколико примете насиље или осете угроженост.

Школа остварује континуирану сарадњу са родитељима, који се путем родитељских састанака, индивидуалних разговора и саветодавног рада информишу о значају раног препознавања проблема и правовременог реаговања. Родитељи се упућују на праћење промена у понашању деце, развијање отворене комуникације и сарадњу са школом у циљу пружања подршке ученицима.

У раду школе користе се и едукативни материјали и смернице са платформе „Чувам те“, који доприносе подизању свести о превенцији вршњачког и дигиталног насиља. Наставници и ученици користе доступне садржаје током радионица и разговора, како би се развијала свест о значају безбедности, међусобног поштовања и одговорног понашања.

Континуираним праћењем, сарадњом и превентивним деловањем школа настоји да благовремено препозна ризике, пружи адекватну подршку ученицима и допринесе стварању безбедне и подстицајне школске средине.

Рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања је битно због предузимања мера превенције како не би дошло до ситуације насиља. Низ фактора делује на појаву ризичних ситуација за појаву насиља.Правовремено реаговање је битан чинилац у раном сузбијању насиља.

Активности:

1.Идентификација ученика који могу постати жртва насиља (идентификација ученика из осетљивих група, прикупљање чињеница о социјалном, материјалном, здравственом статусу ученика, идентификација ученика из дисфункционалних породица);
2.Идентификација ученика који испољавају агресивно понашање (идентификација ученика из дисфункционалних породица, прикупљање података о ученику од родитеља, праћење понашања ученика) ;
3.Идентификација групе или одељења у којем су нарушени односи међу ученицима (разговор са родитељима ученика. Разговор са наставницима који реализују наставу у датом одељењу)

8.Начини реаговања на насиље, злостављање и занемаривање, улоге и одговорности и поступање у интервенцији када постоји сумња или се оно догађа

ПОДЕЛА НАЈЧЕШЋИХ ОБЛИКА НАСИЉА И ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРЕМА НИВОИМА НАСИЉА

У установи се интервенише на насиље, злостављање и занемаривање, када се оно дешава или се догодило између:

деце или ученика (вршњачко насиље);
запосленог и детета, односно ученика;
родитеља и детета, односно ученика;
родитеља и запосленог; ученика и запосленог, као и када насиље, злостављање и занемаривање чини треће лице у односу на дете, ученика, запосленог или родитеља.

Установа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да дете и ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира на то где се оно догодило, где се догађа или где се припрема.

Увек када је запослени починилац насиља, злостављања и занемаривања према детету и ученику у установи, директорпредузима мере према запосленом, у складу са законом, а према детету и ученику мере за заштиту и подршку(план заштите од насиља) на основу Правилника о протоколу. Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са законом.
Уколико постоји сумња да је починилац насиља, злостављања и занемаривања треће лице према детету и ученику, директор је обавезан да истовремено обавести родитеља детета које је изложено насиљу, злостављању изанемаривању, надлежни центар за социјални рад полицију и надлежно јавно тужилаштво.
Када се насиље и злостављање дешава у установи између одраслих лица (запослени - запослени; запослени - родитељ;запослени, родитељ - треће лице), директор предузима мере, у складу са законом.

Установа је дужна да поступа увек када постоји сумња или сазнање да запослени трпи насиље од стране ученика, родитеља или трећег лица у установи или за време организовања активности установе.

Процењивање насиља, злостављања и занемаривања по нивоима не односи се на запослене, већ само на вршњачко насиље.

Када је ученик починилац насиља према запосленом, директор је дужан да одмах обавести родитеља и центар засоцијални рад; да покрене васпитно-дисциплински поступак и да изрекне васпитно-дисциплинску меру, у складу сазаконом за ученике старости до 14 година, а за ученике изнад 14 година, осим наведених активности и да обавестинадлежно јавно јавно тужилаштво и полицију.

У табели су приказани нивои реаговања и различити облици насиља. У зависности од интензитета, учесталости и последица које насиље оставља, поједини облици се понављају на више различитих нивоа.

ПРВИ НИВО

На првом нивоу, по правилу,активности предузима самостално одељењски старешина, наставник, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са васпитном групом, групом ученика или индивидуално.Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако васпитни рад није делотворан, ако су последице теже,ако је упитању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исти ученик трпи поновљен насиље за ситуације првог нивоа,школа интервенише активностима предвиђеним за други,односно трећи ниво.

Физичко насиље	Емоционално /психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злостављање ,су нарочито неумесно са сексуалном поруком	Насиље злоупотребом информационих технологија
ударање чврга, гурање, штипање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари	омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање“	добацивање, подсмевање, игнорисање, искључивање из групе или заједничких активности фаворизовање на основу различитости, ширење гласина	добацивање,псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација.	узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом или путем аудовизуелних снимака.

ДРУГИ НИВО

На другом нивоу, по правилу, активности предузима одељењски старешина, у сарадњи са педагогом, психологм, Тимом, уз обавезно учешће родитеља, у смислу појачаног васпитног рада. Уколико појачани васпитни рад није делотворан, директор покреће васпино-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са законом. У табели су приказани нивои реаговања и различити облици насиља. У зависности од интензитета, учесталости и последица које насиље оставља, поједини облици се понављају на више различитих нивоа.

Физичко насиље	**Емоционално / психичко насиље**	**Социјално насиље**	**Сексуално насиље и злоупотреба**	**Насиље злоупотребом информационих технологија**
шамарање, ударање, гажење, цепање одела, „шутке“, затварање, пљување, отимање и уништавање имовине,	уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, манипулисање	сплеткарење, игнорисање, неукључивање, неприхватање манипулисање, искоришћавање	сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење	Оглашавање, снимање и слање видео записа, злоупотреба блогова, форума и четовања, снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуција снимака и слика

ТРЕЋИ НИВО

На трећем нивоу, активности предузима директор са Тимом, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби.На овом нивоу обавезни су васпитни рад који је у интензитету примерен потребама ученика као и покретање васпитно дисциплинског поступка и изрицање мере.

Тим за заштиту процењује да ли је неопходно да се током трајања васпитно-досциплинског поступка ученик удаљује из процеса непосредног образовно-васпитног рада и осталих облика образовно-васпитног рада најкраће пет радних дана, а најдуже до

окончања васпитно – дисциолинског поступка,уважавајући ризике, досадашње понашање ученика и изречене мере,последице и околности ситуације,безбедност,узраст и развојне карактеристике. О удаљењу ученика, школа поред родитеља, обавештава и надлежни центар за социјални рад у циљу заједничког деловања и израде плана ПВР за ученика, током трајања васпитно – дисциплинског постука,тј.мере непосредног удаљавања.Током удаљења ученика,школа је у обавези да достави потребне наставне материјале како би се обезбедио континуитет у праћењу наставног процеса ученика.

За трећи ниво насиља директор установе подноси пријаву надлежним органима и обавештава Школску управу,у року од 24 часа од момента сазнања, путем дигиталне националне платформе“Чувам те“ са првим информацијама о догађају и предузетим активностима, а у року од 48 сати од момента сазнања са допуном информација и закључцима са састанка тима за заштиту.

Физичко насиље	**Емоционално / психичко насиље**	**Социјално насиље**	**Сексуално насиље и злоупотреба**	**Насиље злоупотребом информационих технологија**
туча, дављење, бацање, проузроковање опекотина и других повреда, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем.	застрашивање уцењивање уз озбиљну претњу, изнуђивање новца или ствари, ограничавање кретања, навођење на коришћење наркотичких средстава и психоактивних супстанци, укључење у деструктивне групе и организације	претње, изолација, малтретирање групе према појединцу или групи, организовање затворених група (кланова), које има за последицу повређивање других	завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест	снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечија порнографија...

Процедуре у ситуацијама насиља

ПРОЦЕДУРА У ИНТЕРВЕНЦИЈИ

Процедуре у интервенцији су различите с обзиром на три ситуације – да ли се насиље јавља међу децом, од стране одраслог у школи или од стране одраслог ван школе.
Кораци у интервенцији су следећи:

1. Сазнање о насиљу или откривање насиља одвија се непосредним увидом да је насиље у току или посредно, препознавањем спољашњих знакова или поверавањем самог детета или треће особе
2. Прва реакција треба да буде заустављање насиља и обавештавање о томе надлежне особе: дежурног наставника, родитеља, чланове Тима, директора или помоћника, одељ.старешину, ПП службу, а који ће даље проценити да ли треба позвати МУП или здравствену службу. Смиривање ситуације подразумева удаљавање ученика из ситуације и смањење напетости кроз разговор са актерима. Тај разговор треба да буде умирујући, без спомињања могућих последица и застрашивања.
3. Обавештавње родитеља и предузимање хитних акција по потреби(пружање прве помоћи,обезбеђивање лекарске помоћи,обавештавање Полиције и центра за социјални рад)
4. Прикупљање информација значи разговор са актерима и другим учесницима у догађају уз вођење записника. Разговор треба да води неко од чланова тима, педагог или психолог, одељењски старешина. (Напомена: У образовно-васпитном систему нема места за истрагу или доказивање злостављања, о постојању сумње се обавештавају надлежне службе.) Посебна пажња треба да буде обраћена на жртву насиља тако што ће јој се омогућити да се осећа безбедно и да нема страх од освете ученика којима ће бити изречене мере.

5. Након тог разговора обављају се консултације у оквиру установе – са колегом, са Тимом за заштиту, са ПП службом, директором, дежурним наставником, при чему се анализирају чињенице, процењује ниво ризика и прави план заштите, водећи рачуна о принципу поверљивости и најбољем интересу ученика. Уколико је потребно, обављају се консултације са службама ван установе (Центар за социјални рад, здравствена служба). На основу консултација треба донети одлуку о начину реаговања и праћења и одредити улоге, задатке и одговорности у самом поступању.
6. Након консултација и заузимања става школе о догађају, предузимају се мере и активности за све нивое насиља излостављања.Оперативни план заштите сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за све ученике – учеснике насиља и

злостављања(оне који трпе,који чине и који су сведоци насиља).План заштите садржи:активности усмерене на промену понашања – појачан васпитни рад, рад са родитељем,одељењском заједницом,укључивање ученичког парламента и савета родитеља,носиоце тих активности и временску динамику,начине којима ће се обезбедити поновна укључивања свих учесника насиља у ширу друштвену заједницу.

7. Праћење ефеката предузетих мера врши Тим, водећи рачуна о интеграцији свих актера у заједницу и успостављању односа сарадње и толеранције.

СПОЉАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА

Спољашњу заштитну мрежу чине следеће институције:

1. Центар за социјални рад
2. МУП
3. Дом здравља
4. Културни центар и Канцеларија за младе,Центар за развој заједнице „Линк“,
5. Локална самоуправа
6. Спортски савез

Циљ сарадње : стручна помоћ и сарадња у решавању проблема и задовољавање културних и спортских потреба ученика.

УНУТРАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА

Унутрашњу заштитну мрежу чине сви запослени и ученици школе.

Школа је прописала улоге и одговорности запослених и ученика у школи:

(ко шта ради када постоји сумња на насиље или се насиље догоди)

ДЕЖУРНИ НАСТАВНИК

- дежура у складу са распоредом;
- уочава и пријављује случај;
- покреће процес заштите детета (реагује одмах) у случају насилног понашања, користећи неку од стратегија;
- обавештава одељењског старешину о случају;
- евидентира случај у књигу дежурстава
- сарађује са Тимом за заштиту деце од насиља.

ОДЕЉЕЊСКИ СТАРЕШИНА

- уочава случајеве насилног понашања и реагује одмах;
- учествује у процесу заштите деце;
- разговара са учесницима насиља;
- информише родитеље и сарађује са њима;
- по потреби, сарађује са Тимом за заштиту деце од насиља;
- прати ефекте предузетих мера;
- евидентира случај и води документацију;
- по потреби, комуницира са релевантним установама.

ТИМ, ПСИХОЛОГ, ПЕДАГОГ

- уочава случајеве насилног понашања;
- покреће процес заштите детета, реагује одмах;
- обавештава одељењског старешину и сарађује са њим;
- по потреби, разговара са родитељима;
- пружа помоћ и подршку деци/ученицима, наставницима;
- разматра случај (2. и 3. ниво) и осмишљава мере заштите;
- обавља консултације, предлаже заштитне мере, прати ефекте предузетих мера;
- по потреби, сарађује са другим установама;
- евидентира случај.

ПОМОЋНО-ТЕХНИЧКО ОСОБЉЕ

- дежура;
- прекида насиље;
- уочава и пријављује случајеве насилног понашања.

УЧЕНИЦИ, ДЕЦА

- уочавају случајеве насилног понашања;
- траже помоћ одраслих;
- пријављују одељењском старешини
- за теже случајеве консултују чланове школског Тима;
- учествују у мерама заштите.

9. Облици и садржаји рада са свом децом и ученицима, односно онима који трпе, чине или су сведоци насиља, злостављања и занемаривања

Како би довели до промене понашања, код деце која врше насиље, одрасли треба најпре да разумеју њихову перспективу и разлог зашто бирају да се на тај начин понашају.Потребно је радити са учеником на промени ставова и уверења о насилном решавању проблема.Тек тада ћемо моћи да изазовемо промену код детета. Када су упитању ученици која трпе насиље, важно је развијати систем подршке у њиховом окружењу.

Активности:

<u>Рад са одељењем у којем се налазе ученици који трпе/врше насиље/дискриминацију</u> :
*(едукативни филмови, радионице: педагог, ученички парламент, активности, састави, панои на тему насиља, превенције насиља и последица насиља ;предавања и радионице на тему емпатије, постизања социјалних вештина, контроле беса, конструктивног решавања конфликата, јачања самопоуздања и самопоштовања; одељењска дискусија о проблему „ насилник/жртва”).
*Поступци подршке наставника којом жртва постаје вредна у очима вршњака у одељењу
*Праћење ефеката предузетих мера
*Праћење понашања ученика који трпе насиље или су жртве насиља или су сведоци насиља
*Састанци наставника, родитеља и деце
*Медијациони састанци

<u>Индивидуални /групни рад/подршка са ученицима који трпе/врше насиље/дискриминацију</u>
* избор тема које се односе на област насиља, злостављања и занемаривања које би се могле презентовати непосредно после одређених ситуација
*радионице и фокус групе са ученицима у зависности од узраста и насиља које се десило, индивидуално или групно
* саветодавни рад/ индивидуално/групно са стручним сарадником – психолог, педагог

<u>Реализација друштвено – корисног и хуманитарног рада</u>
*избор друштвено – корисног и хуманитарног рада у сваком конкретном случају

10. Облици и начини сарадње

У планирању и спровођењу активности у овој области Тим за заштиту и други стручни органи у школи остварују пуну сарадњу са породицом ученика, јединицом локалне самоуправе, МУП, Центром за социјални рад, здравственом службом, правосудним органима.

активности	садржај	начини реализације /облици рада	праћење и евалуација
Сарадња са родитељима: *упознавање родитеља са правном регулативом у области заштите учнеика од насиља, злостављања и занемаривања *укључивање родитеља у планирање мера и спровођење активности за спречавање и сузбијање насиља * укључивање родитеља у осмишљавање активности ПВР	трибине, изложбе о безбедности и заштити ученика од насиља запослени и родитељи заједнички планирају, осмишљавају и спроводе превентивне активности, начине информисања о садржајима , мерама и активностима за спречавање и заштиту од насиља	израда паноа, презентација, обавештења, објављивање законских прописа на огласној табли школе, сајту, истицање правила понашања у школи *разговори – појединачни и са групом родитеља	пратити колико родитељи учествују у предузетим мерама и активностима (прати одељењски старешина, стручни сарадници, Тим за заштиту)
Сарадња са службама ван школе које посредно и непосредно могу помоћи у превазилажењу проблема насиља у школи: *Сарадња са	*едукативна предавања о безбедности и заштити ученика *пружање здравствене помоћи	*умрежавање свих кључних носилаца у превенцији и интервенцији у области заштите од насиља. *предавања, трибине и сл. *консултације са	*колико су институције из спољашње мреже биле укључене и који су ефекти њиховог укључивања *резултат праћења је

здравственом службом *Сарадња са институцијама локалне заједнице *Сарадња са ЦСР *Сарадња са МУП *Сарадња са правосудним органима	када ситуација налаже *размена информација са другим установама у локалној заједници која омогућава ефикаснију превенцију насиља и благовремено и адекватно реаговање, што је нарочито важно у кризним ситуацијама.	службама ван школе и информисање надлежних када дође до насиља. *поступање по корацима дефинисане Посебним протоколом, у случају интервенције	и стално развијање и унапређивање превентивних активности и разноврсних модела интервенције.

Уколико у току консултација у установи директор и тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво насиља, злостављања и занемаривања, као и да одреде мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: министарство надлежно за послове образовања и васпитања (у даљем тексту: Министарство) - надлежну школску управу, центар за социјални рад, полицију, правосудне органе, здравствену службу и др.

11. Начин праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма заштите

ЕВИДЕНЦИЈА И НАЧИНИ ПРАЋЕЊА СЛУЧАЈЕВА НАСИЉА

Запослени у школи – одељенски старешина, стручна служба и Тим– у обавези су да воде евиденцију о појавама насиља у образац за евиденцију о случајевима насиља који садржи:

1. Шта се догодило ?
2. Ко су учесници ?
3. Како је пријављено насиље ?
4. Врсте интервенције?
5. Какве су последице?
6. Који су исходи предузетих корака?
7. На који начин су укључени родитељи, одељенски старешина, стручна служба?
8. Праћење ефеката предузетих мера.

Потребно је пратити:

1. понашање детета које је трпело насиље (да ли се повлачи, да ли постаје агресивно, да ли тражи подршку и на који начин...)
2. понашање детета које се понашало насилно (да ли наставља са нападима, да ли тражи друге жртве, да ли га група одбацује, да ли га група подржава...);
3. како реагују пасивни посматрачи (да ли се обраћају старијима за помоћ, да ли сви знају како да се повежу са унутрашњом заштитном мрежом и ко је њихова особа од поверења, да ли се препознаје страх, да ли сами предузимају неке акције и сл).;
4. шта се дешава у васпитној групи, одељењу (да ли се издвајају нове групе, каква је атмосфера ...);
5. колико су родитељи сарадници у активностима на смањивању насиља;
6. како функционише Тим и унутрашња заштитина мрежа (где су слабе тачке и шта се може боље);
7. колико су друге институције (спољна заштитна мрежа) укључене и који су ефекти њиховог укључивања

Уколико се увиди да се ситуација насиља понавља, усложњава и постаје ризичнија и опаснија, предузимају се следеће заштитне мере:

1. појачати опрез свих запослених и дежурних наставника и ученика
2. укључити у рад родитеље и школског полицајца
3. наставити са индивидуалним радом - стручна служба школе
4. укључити стручњаке из других установа (из спољашње заштитне мреже)

Све субјекте укључене у решавање проблема треба обавезати на дискрецију и заштиту права ученика.

ПРОЦЕЊИВАЊЕ ЕФЕКАТА ПРЕВЕНЦИЈЕ/ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

На основу евиденције које воде одељенске старешине и Тим праћење ефеката ће извршити педагошка-психолошка служба школе преко следећих **индикатора:**

1. броја и нивоа облика насилног понашања
2. заступљеност различитих облика и нивоа насиља, злостављања и занемаривања
3. број повреда
4. број васпитних и васпитно-дисциплинских поступака
5. број случајева насилног понашања са позитивним ефектима у односу на укупан број пријављених у току школске године

6. однос пријављених облика насилног понашања текуће и претходне школске године
7. однос броја случајева насилног понашања са позитивним ефектима текуће и претходне школске године
8. анализа упитника проведеног међу ученицима о степену безбедности у школи
9. број и ефекте оперативних планова заштите
10. ефекте акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ вршњака

АСПЕКТИ ПРИМЕНЕ ПРОГРАМА ће бити видљиви преко ефеката предузетих превентивних и интервентних активности.

АНАЛИЗА ПРИМЕНЕ ПРОГРАМА

Примену Програма прати и анализира Тим (ПП –служба) полугодишње преко евиденције о реализованим активностима које су планиране Програмом. Овим путем се утврђују и узроци уколико неке планиране активности нису реализоване.

ИЗВЕШТАВАЊЕ О ПРИМЕНИ ПРОГРАМА

Тим подноси извештај о реализацији превентивних и интервентних активности директору два пута годишње. Директор извештава орган управљања, савет родитеља и ученички парламент. Извештај о остваривању програма заштите је саставни део извештаја о годишњем раду установе.

ДИГИТАЛНО НАСИЉЕ

Дигитално насиље (енг. *cyberbullying*) је коришћење дигиталне технологије (интернета и мобилних телефона) с циљем да се друга особа узнемири, повреди, понизи и да јој се нанесе штета. Осим термина *дигитално насиље*, у литератури се срећу и други сродни термини: *електронско насиље, насиље на интернету, онлајн насиље, сајбер насиље, малтретирање у дигиталном свету* и др.

И превентивне и интервентне мере спроводе се на више нивоа. Уколико ученик/ца трпи дигитално насиље, сви су дужни да реагују (васпитно-образовна установа, родитељи односно породица, другови и другарице који/е су сведоци насиља), како би се насиље што пре зауставило, осигурала безбедност укључених у насиље (особа које трпе насиље, врше насиље или сведоче о њему), смањио ризик од понављања и штетне последице трпљења насиља.

Забрана свих врста насиља у образовно-васпитним установама регулисана је Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 92/23) и Правилником о протоколу поступања у одговору на насиље, злостављање и занемаривање („Службени гласник РС”,11/24) (у

даљем тексту: Правилник о протоколу). Ови прописи су основ за поступање и реаговање у односу на све облике и нивое насиља.

Према овом правилнику, под електронским насиљем и злостављањем подразумева се злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу повреду друге личности и угрожавање достојанства и остварује се слањем порука електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта, разговорима на чету, укључивањем у форуме, социјалне мреже и сл.

Сексуално насиље и злостављање је понашање којим се дете и ученик/ца сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, које не схвата или за које није развојно дорастао/ла или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

НИВОИ НАСИЉА

У табели је опис конкретних облика електронског (дигиталног) и сексуалног насиља на сваком од три нивоа, као и одговарајуће интервентне мере.

<table>
<tr><th></th><th>Електронско (дигитално) насиље</th><th>Сексуално насиље</th></tr>
<tr><td rowspan="2">1. НИВО</td><td>Узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука (СМС, ММС).</td><td>Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито, неумесно, са сексуалном поруком: добацивање, псовање,
ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Активности предузима самостално одељењски старешина, наставник/ца, у сарадњи са родитељем, да би се појачао васпитни
рад са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика/ца и индивидуално.</td></tr>
<tr><td>2.НИВО</td><td>Оглашавање, снимање и слање
видео-снимака, злоупотреба блогова, форума и разговора на чету, снимање појединаца/ки
против њихове воље, снимање</td><td>Сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење.</td></tr>
</table>

	камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и фотографија.	
	Активности предузима одељењски старешина, у сарадњи са педагогом, психологом, тимом за заштиту и директором/ком, уз обавезно учешће родитеља, да би се појачао васпитни рад. Уколико појачани васпитни рад није делотворан, директор/ка покреће васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.	
3 НИВО	Снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и фотографија, дечија порнографија.	Завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест.
	Активности предузима директор/ка с тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге службе). Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу ученика/ це, тј. може да му/јој штети, угрози његову/њену безбедност или омета поступак у установи, директор/ка обавештава центар за социјални рад, односно полицију. На овом нивоу обавезан је интезиван васпитни рад примерен потребама ученика/це, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са Законом. Ако је за рад са учеником/цом ангажована и друга организација или служба, установа остварује сарадњу са њом и они међусобно усклађују активности.	

ПРОЦЕДУРА У ИНТЕРВЕНЦИЈИ У СЛУЧАЈУ ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА

И превентивне и интервентне мере спроводе се на више нивоа. Уколико ученик/ца трпи дигитално насиље, сви су дужни да реагују (васпитно-образовна установа, родитељи односно породица, другови и другарице који/е су сведоци насиља), како би се насиље што пре зауставило, осигурала безбедност укључених у насиље (особа које трпе насиље, врше насиље или сведоче о њему), смањио ризик од понављања и штетне последице трпљења насиља.

У зависности од нивоа насиља, активности у вези са заштитом предузима сам наставник/ца и одељењски старешина, тим за заштиту од насиља, односно унутрашња

заштитна мрежа, или се укључује спољашња заштитна мрежа (остале установе: центар за социјални рад, полицијска управа, установе здравствене заштите).
Сваки облик насиља трећег нивоа се пријављује надлежној школској управи у року од 24 сата.

Кораци у интервенцији:

1. Сазнање о насиљу или откривање насиља одвија се кроз разговор или увидом у садржаје порука, позива,
2. Заустављање насиља - не одговарање на насилне, претеће, сумњиве поруке, телефонске позиве;

3. Смиривање ситуације – подразумева обављање разговора са учеником/цом у којем је присутно разумевање и емпатија (похвалити дете што је показало спремност да разговара о проблему, јер деци често није лако да разговорају о ономе што их је узнемирило) . У разговору нагласити ученику/ци да не одговара на насилне, претеће, сумњиве поруке, телефонске позиве;

4. Прикупљање информација кроз разговор са учеником , савет да не брише поруке или слике, јер могу послужити као доказ као и са другим учесницима догађаја . Разговор обавља одељењски старешина, педагог или психолог.

5. Након разговора обављају се консултације у оквиру установе – у зависности од «тежине» електронског насиља процењује се ниво ризика и прави план заштите. На основу консултација треба донети одлуку о начину реаговања и праћења и одредити улоге, задатке и одговорности у самом поступању.

6. Активности које подразумевају информисање родитеља о догађају, мерама и уколико је потребно врши се контактирање ученикове интернет провајдера и пријављује му се насиље као и обавештавање МУПа, Центра за социјални рад и то писмено или усмено након обављеног разговора са родитељима.

7. Праћење ефеката предузетих мера од стране Тима за борбу против насиља.

СПОЉАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА У СЛУЧАЈЕВИМА ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА

Институције:

1. МУП
2. Дом здравља
3. Центар за социјални рад
4. НВО сектор који се у својим програмима и раду баве превенцијом дигиталног насиља (Женска алтернатива, Сомборски едукативни центар..)

УНУТРАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА У СЛУЧАЈЕВИМА ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА :

УЛОГЕ И ОДГОВОРНОСТИ ЗАПОСЛЕНИХ И УЧЕНИКА У ШКОЛИ :

НАСТАВНИЦИ

1. уколико постоји сумња да постоји дигитално насиље или се оно догодило детету пријављује случај одељењском старешини, школском Тиму;
2. покреће процес заштите детета / реагује одмах /
3. сарађује са одељењским старешином и Тимом за борбу против насиља

ОДЕЉЕЊСКИ СТАРЕШИНА

1. при сазнању о случају насиља реагује одмах;
2. учествује у процесу заштите деце;
3. врши појачани васпитни рад са групом
4. разговара са учесницима е – насиља
5. информише родитеље и разговара са њима
6. сарађује са Тимом за заштиту деце од насиља
7. прати ефекте предузетих мера

УЧЕНИЦИ, ДЕЦА

1. уочавају случајеве дигиталног насиља (не одговарају на узнемирујуће и претеће поруке)
2. Чувају доказе узнемиравања
3. Онемогућавање особи која их узнемирава да поново ступи у контакт с њима (блокирање садржаја , стране на друштвеној мрежи, групе, сајта или налога особе која их узнемирава)
3. Обраћају се за помоћ одраслима
4. пријављују одељењском старешини, члановима школског Тима
5. учествују у мерама заштите

ТИМ, ПЕДАГОГ, ПСИХОЛОГ

1. уочава случајеве дигиталног насиља
2. покреће процес заштите детета
3. пријављује случај дигитално насиља / у зависности од нивоа / установама које су за то надлежне ;
4. информисање и разговор са одељењским старешином и по потреби са родитељем;
5. пружа помоћ и подршку ученицима и наставницима
6. разматра случај и осмишљава мере заштите
7. сарадња са другим установама
8. евиденција

Коме пријавити дигитално насиље ?

1. Сваки облик насиља, па и дигитално насиље, пријављује се школи: наставнику/ци и одељењском старешини. У зависности од нивоа насиља, активности у вези са заштитом предузима сам наставник/ца и одељењски старешина, тим за заштиту од насиља, односно унутрашња заштитна мрежа, или се укључује спољашња заштитна мрежа (остале установе: центар за социјални рад, полицијска управа, установе здравствене заштите).
Образовно-васпитна установа је у обавези да сваки облик насиља трећег нивоа пријави **надлежној школској управи** у року од 24 сата.
2. У оквиру **Министарства просвете, науке и технолошког развоја функционише СОС телефонска линија**. На број телефона **0800/200-201** може се пријавити сваки облик насиља, па и дигитално насиље.
3. Информације о сексуалној злоупотреби малолетних лица у порнографске сврхе, сексуалном насиљу на интернету, педофилији, криминалним онлајн садржајима, или ако је малолетна особа добијала путем дигиталних уређаја било какав материјал са експлицитним сексуалним садржајем се пријављују :
Одељење за борбу против високотехнолошког криминала Министарства унутрашњих послова Републике Србије, имејл: childprotection@mup.gov.rs, телефон (централа): 011/306-2000;
4. Више јавно тужилаштво у Београду, Посебно одељење за борбу против високотехнолошког криминала, адреса: Савска 17а (Палата правде), имејл: vtk@beograd.vtk.jt.rs, телефон: 011/360-1272; или,
основно јавно тужилаштво, пријава се подноси на подручју оног јавног тужилаштва где се насиље догодило

5. **Нет патрола** – електронски механизам за анонимну пријаву нелегалних садржаја на интернету (пријаве прослеђују МУП-у). Уклањају и спречавају даље ширење материјала који се тичу сексуалне злоупотребе деце, физичких и психичких напада на децу, говора мржње, као и садржаје расистичке и ксенофобичне природе

6. Инцест траума центар – пружа услуге психолошке подршке деци која су доживела сексуално злостављање, као и члановима/ицама њихових породица, имејл: itcentar@eunet.rs, телефон: 011/386-1332.

7. Све социјалне мреже својим корисницима/ама пружају могућност пријављивања насиља које се десило на мрежи.

ПРЕВЕНЦИЈА ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ И МЛАДИМА У ОБРАЗОВАЊУ
Идентификација жртава трговине људима у Србији

Међународни оквир и домаћи прописи :
Конвенција Савета Европе против трговине људима (2005.); Конвенција УН против транснационалног организованог криминала (2000.); Протокол о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људима, нарочито женама и децом (2000.) Кривични закон Републике Србије, члан 388. и 389.; Закон о кривичном поступку; Закон о социјалној заштити; Породични закон; Закон о странцима; Закон о здрављу; Влада РС је у јулу 2012.г. Донела одлуку о оснивању Центра за заштиту жртава трговине људима, који врши званичну идентификацију жртава трговине људима у РС.
Трговина људима представља најгрубљи начин кршења људских права и једно од најтежих кривичних дела против човечности.
Постоји неколико облика трговине људима:
• Сексуална експлоатација
• Принудни рад
• Принудно просјачење
• Принуда на вршење кривичних дела
• Трговина органима
• Принудни рад у кући
• Принудни бракови.
Важно је направити разлику између трговине људима, кријумчарења људи и проституције. Иако се ова три појма често мешају, они се веома разликују. Међутим, кријумчарење и проституција, ако је принудна, могу да се појаве као резултат или средство трговине људима.
Начини врбовања:
* Лажне пословне и друге понуде (о бољем и срећнијем животу) од особа које жртва познаје или у које има поверења
*Обмањујућих огласа за посао у различитим медијима (новине, интернет, социјалне мреже)
*Продаје од стране породице (понекад због сиромаштва, али некад и због тога што родитељи верују да ће њихово дете имати бољи живот на неком другом месту)
*Интернета (кроз социјалне мреже и лажне огласе за посао)
*Успостављањем лажне емотивне везе или бриге о жртви и др.
*Отмица (најређи)

Школа у процесу идентификације жртава трговине људима сарађује са :
- Центар за социјални рад – кључни носиоц затите деце и координатор заштите у заједници, са мандатом да доноси одлуке о најбољем интересу детета и да их реализује
- Центар за заштиту жртава трговине људима републичка установа задужена за идентификацију жтљ и координацију подршке. Када су деца у питању координацију реализује заједно са центром за социјани рад
- Полиција – открива починиоце кривичног дела, поступа по налогу тужиоца и осигурава безбедност
- Тужилаштво и суд - кривично гоњење и кажњавање починиоца, изрицање заштитиних мера за жртву, надокнада штете
- Здравствене установе – брига о здрављу

- Друге установе социјалне заштите – смештај, подршка
- Невладине организације – обезбеђују подршку у сардњи са ЦЗЗТЉ кроз процес координације, реализују прелиминарну идентификацију, боре се за заштиту људских права жртава
- Међународне организације - зависно од сврхе зашто су основане: контрола рада државе на заштити људских права државе и гоњењу починиоца, подршка, едукација...
- Други професионалци и сарадници– психотерапеути, адвокати, помагачи, волонтери ... пружају специфичне или опште видове подршке у оквиру координације подршке жртви

Борба против трговине људима у Школи подразумева организовање и реализацију бројних активности: израда промотивног и едукативног материјала који се презентује на видео биму у школи; вршњачке радионице; радионице на тему насиља и трговине људима (разговор, дискусија, штампани материјал, ситуације, израда порука за постер о трговини људима , пројекција филма на ову тему и анализа ..).

ПРЕВЕНЦИЈА И ИНТЕРВЕНЦИЈА У СЛУЧАЈУ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Забрана дискриминације прописана је и Законом о забрани дискриминације ("Службени гласник РС", број 22/09, 52/21), Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом ("Службени гласник РС", бр. 33/06 и 13/16), Законом о равноправности полова ("Службени гласник РС", број 104/09), Законом о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 88/17 и 27/18 - други закон, 92/23 у даљем тексту: Закон), Законом о предшколском васпитању и образовању ("Службени гласник РС", бр. 18/10 и 101/17,129/2021), Законом о основном образовању и васпитању ("Службени гласник РС", бр. 55/13, 101/17 и 27/18 - други закон и 6/20, 92/23), Законом о средњем образовању и васпитању ("Службени гласник РС", бр. 55/13, 101/17 и 27/18 - други закон,6/20,52/21,129/21 и 92/23), Законом о дуалном образовању и васпитању ("Службени гласник РС", број 27/18, 76/23), Законом о образовању одраслих ("Службени гласник РС", бр. 55/13, 88/17 - др. закон и 27/18 - др. Закон, 6/2020), другим законима, Правилником о Протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање ("Службени гласник РС", број 11/24) - (у даљем тексту: Правилник о протоколу) и Правилником о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања ("Службени гласник РС", број 22/16) - (у даљем тексту: Правилник) и другим прописима. Системом правне заштите од дискриминације обухваћене су грађанскоправна, кривичноправна, прекршајноправна и уставно-судска заштита, као и заштита Повереника за заштиту равноправности (у даљем тексту: Повереник). Важећи прописи представљају правни основ и оквир да се у области образовања и васпитања пропишу превентивне и интервентне мере и активности на спречавању и заштити од дискриминације и других облика понашања којима се вређа углед, част или достојанство личности у систему образовања и васпитања.
Дискриминација и дискриминаторно поступање у образовању и васпитању је свако неоправданоављење разлике према појединцу или групи, на отворен или прикривен начин, а које се заснива на личном својству. Дакле, дискриминација настаје када се према одређеним људима различито поступа у односу на друге, у истој или сличној ситуацији,

само зато што припадају или се претпоставља да припадају одређеној групи, односно због неког њиховог личног својства.
Дискриминација се јавља и када се према лицу или групи поступа на исти начин, иако их неко њихово лично својство ставља у позицију која захтева и оправдава различито поступање.
Да би за неко понашање или неки поступак могли да кажемо да је дискриминација или дискриминаторно понашање, разлог за такво понашање мора да буде лично својство. У корену дискриминаторног поступања су стереотипи и предрасуде. Предрасуде и стереотипи су научени облици мишљења, који се експлицитно, или имплицитно преносе кроз институције система.
Афирмативна акција односи се на посебне мере које се уводе ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица која се налазе у неједнаком положају.

Лична својства су: • боја коже • преци • држављанство • статус мигранта, односно расељеног лица • национална припадност или етничко порекло • језик • верска или политичка убеђења • пол • родни идентитет • сексуална оријентација • имовно стање • социјално и културно порекло • рођење • генетске особености • здравствено стање • сметње у развоју и инвалидитет • брачни и породични статус • осуђиваност • старосна доб • изглед • чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама.

Важно је имати у виду да је сваки облик дискриминације насиље, јер угрожава здравље, развој и достојанство појединца, док сваки облик насиља није дискриминација. Уколико је понашање засновано на личном својству, можемо говорити о дискриминаторном понашању.

Превентивним мерама и активностима се: подиже се ниво свести и осетљивости свих у установи – нулта толеранција на све облике дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности; остварује се пуна посвећеност установе и свих њених органа и тела у препознавању, спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности; сви носиоци обавеза заштите од дискриминације у установи и ван ње поступају хитно, ефикасно и координисано у спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања.

Шта је чија одговорност када постоји сумња или се догоди дискриминација

У образовној установи се увек реагује и када постоји сумња и када је утврђено дискриминаторно понашање.
Установа је дужна да предузме кораке ради заштите свих, а они ће зависити од тежине и облика дискиминације. Директор и сви запослени имају обавезу да препознају дискриминацију и реагују у складу са прописаним процедурама.
За процену и предузимање одговарајућих мера и благовременог реаговања на ризике од дискриминаторног понашања у образовању, користи се матрица за процену нивоа дискриминације, тако што се дискриминаторно понашање сврстава у један од три нивоа дискриминаторног понашања, у зависности од: узраста учесника у образовању; интензитета, трајања и учесталости дискриминаторног понашања; облика и начина дискриминаторног понашања – узнемиравање и понижавајуће поступање; последица

дискриминаторног понашања

Редослед поступања у интервенцији

Кораци у поступању прате одређени редослед поступања по приоритету и увек треба имати на уму да је најбитнија безбедност деце.
Некад је ситуација сложена, па је неопходно кораке спроводити синхронизовано, што подразумева договарање, међусобно информисање, јединствене поруке у односу према различитим циљним групама

1.Проверавање
2.Заустављање дискриминаторског понашања
3.Обавештавање и позивање родитеља
4. Прикупљање релевантних информација и консултације
5.Предузимање мера и активности
6.Праћење ефеката предузетих мера

Матрица за процену ризика од дискриминаторног понашања учесника у образовању

Место и време извршеног дискриминаторног понашања утичу на избор врсте мера и активности које се предузимају у интервенцији
Ван простора установе, у било које време предузимају се:
(1) мере појачаног васпитног рада (2) без вођења васпитно-дисциплинског поступка

У простору установе у време образовно-васпитног рада и других активности предузимају се:
1.мере појачаног васпитног рада (2) покретање, вођење и завршавање васпитнодисциплинског поступка у роковима и на начин утврђен Законом

Уочено дискриминаторно понашање сврстава се у један од три нивоа дискриминаторног понашања, у зависности од:
Узраста учесника у образовању:
Први ниво: Када је понашање учесника у образовању истог или приближног узраста (дете-дете, ученик-ученик, одрасли-одрасли) као и млађег према старијем...
Други ниво: Када се узрасно старији учесник у образовању понаша дискриминаторно према млађем лицу...
Трећи ниво: Када група учесника у образовању дискриминаторно понаша према лицу или другој групи
Интензитета, трајања и учесталости дискриминаторног понашања:
Први, други или трећи ниво: Када се дискриминаторно понашање понавља или продужено траје у односу на исто лице, односно лица са сличним или истим личним својствима тим за заштиту га квалификује у следећи тежи облик дискриминације зависно од узраста...
Облика и начина дискриминаторног понашања - узнемиравање и понижавајуће поступање:
Први ниво: Узнемиравање и понижавајуће поступање према лицу или групи лица на основу којих се посредно или са сигурношћу може закључити да вређају њихово достојанство на основу личног својства, шири страх или непријатељство...

Други ниво: Ако узнемиравање и понижавајуће поступање удружено врши група или се оно понавља, односно дуже траје према лицу или другој групи лица...
Трећи ниво: Ако је узнемиравање и понижавајуће поступање изазвало страх или непријатељско понижавајуће и увредљиво окружење по дискриминисано лице или је довело до искључивања.

Последица дискриминаторног понашања:

Први, други или трећи ниво: Када дискриминаторно понашање доводи или потенцијално може да доведе до угрожавања физичког, односно психичког здравља учесника у образовању, квалификује се у следећи тежи облик дискриминације, зависно од узраста.
Трећи ниво: Уколико је у интервенцију на понашање укључена спољашња заштита (здравствена служба, установа социјалне заштите, полиција, Министарство, надлежна школска управа Министарства, јединица локалне самоуправе, Повереник, правосудни органи и др.)

Присутни запослени и дежурни наставник, односно васпитач и сваки наставник, васпитач, стручни сарадник, одељењски старешина, дужан је да на целисходан начин увек реагује и обезбеди заштиту учесника у образовању од сваког облика дискриминације и дискриминаторног понашања, заустављањем понашања које се непосредно врши и смиривањем дискриминисаног лица, извршиоца дискриминације и посматрача Уколико дискриминацију чини запослени у установи, поред наведених корака, обавеза директора је да у року од 24 сата обавести Министарство просвете-надлежну школску управу.

Тешки облици дискриминације су: виктимизција, сегрегација, говор мржње, подстицање и удруживање ради вршења дискриминације, физички напад мотивисан мржњом због националне припадности, вере, пола или другог личног својства и сви други облици дискриминације који изазивају нарочито тешке последице по дискриминисано лице. Сегрегација представља неоправдано одвајање или искључивање из активности детета или групе деце због личног својства. У случају сумње у постојање сегрегације, свако има право да иницира њено утврђивање.

Програм поступања установе у кризним ситуацијама

Кризни догађај је у већини случајева непредвидив догађај са потенцијално негативним последицама. Тај догађај и његове последице могу проузроковати значајну штету особама које су му непосредно или посредно изложене. Кризни догађај карактерише број жртава (повређених или настрадалих), материјална штета, психолошке реакције појединца и/или заједнице у целини, као и солидарност у сврху отклањања последица.

Кризни догађаји су:

• Природна смрт детета/ученика;
• Покушај убиства и убиство детета/ученика (у установи или ван ње);
• Покушај самоубиства ученика и самоубиство (у установи или ван ње);
• Природна смрт, самоубиство или убиство запосленог у установи;
• Саобраћајна незгода у којој је повређено или настрадало дете, односно ученик и/или запослени у установи;
• Нестанак детета/ученика;
• Масовно тровање у простору установе;
• Дојава о подметнутој експлозивној направи у установи или терористичком нападу и слично;
• Талачка криза;
• Насиље већих размера (масовне туче, вишеструка убиства, терористички напади);
• Техничко-технолошке опасности (експлозија, изливање, испаравање отровних материја и пожар);
• Природне катастрофе (поплаве, земљотреси, пожари...);
• Епидемија која је обухватила територију/општину на којој се налази установа;
• Други кризни догађаји, у смислу Правилника о протоколу.

Јачање отпорности установа за ефикасно реаговање на кризне догађаје

Установа је у обавези да континуирано унапређује процедуре поступања ради ефикасног деловања у сврху отклањања или свођења на минимум последица које је кризни догађај изазвао по организацију рада и функционисање установе, као и по физичко и ментално здравље појединца.

Јачање отпорности установе заснива се на следећим принципима:

1) Континуитет - Подстицање приправности и обезбеђивање континуираног пружања квалитетног образовања и васпитања, подизање свести, планирање и припрема за реаговање у кризним догађајима;

2) Сарадња - Интерсекторска повезаност и заједничко деловање у ванредним ситуацијама, с обзиром на врсту кризе;

3) Доступност - Омогућавање брзог приступа доступним ресурсима како би установа обезбедила континуитет и право на квалитетно образовање и васпитање у време кризног догађаја;

4) Ефикасност - Обезбеђивање да установа активно предузима правовремене и адекватне кораке у реаговању на кризни догађај.

Тим за кризне догађаје

Директор установе руководи тимом за кризне догађаје у складу са општим актом и годишњим планом рада.
Обавезни чланови тима за кризне догађаје су: координатор тима за заштиту, представник родитеља, стручни сарадник и одговарајући наставници и запослени из установе, а који могу бити чланови тима за заштиту.

Директор доноси решење којим се дефинише улога чланова тима за кризне догађаје, односно одређује чланове тима који ће обављати послове и активности које се односе на координацију, пружање психосоцијалне подршке и информисање.

Имена чланова Тима, план рада Тима за текућу школску годину су саставни део Годишњег плана рада Школе.

Програм рада
Процена снага, капацитета и специфичности установе да се суочи са потенцијалним кризним догађајима
SWOT анализа

СНАГЕ
Добра сарадња међу запосленима у колективу
Већи део колектива похађао обуку о првој помоћи
Висок степен емпатије и солидарности запослених
Посвећеност једног дела запослених свестраном развоју ученика
Умреженост путем вибер група, мејла
Три особе у школи су компетентне да пруже прву помоћ
Инклузивна клима у школи - школа представља интеркултурални амбијент у коме се негује и поштује различитост, уважавају индивидуалне карактеристике и лични контекст сваког ученика – развијен је систем пружања подршке ученицима
Ученици ромске националности углавном редовно похађају наставу, школа реагује на нередовно похађање, постоји добра сарадња са родитељима ученика
Подршка неформалном образовању (едукације на теме менталног здравља, људских права, медијације, ненасилне комуникације)
Разноврсне и одлично посећене ваннаставне активности
Безбедности ученика посвећује се значајна пажња

Неговање хуманости
Простор је уредан, редовно се одржава и модернизује
Сајт школе, друштвене мреже школе, маркетинг школе
Постављени противпожарни апарати у складу са прописима
Противпожарни сектори (противпожарна врата, аларми на дим)
Редовне едукације о противпожарној заштити и на тему здравља и безбедности на раду

СЛАБОСТИ
Запослени не напредују у звању
Недовољна укљученост родитеља у активности школе
Недостатак мотивације код запослених, креативност у образовно- васпитном процесу, као и учешће у пројектима условљено је ентузијазмом појединаца
Потребно је појачати дежурство за време малих одмора у школи, на местима недоступним видео надзору, а нарочито у свлачионицама фискултурне сале
Школско двориште није ограђено
Немамо школског полицајца који је стално присутан
Преоптерећеност стручних сарадника
Школска кухиња као место високог ризика због избијања пожара, присутност оштрих предмета

ШАНСЕ
Одлична сарадња са црвеним крстом
Одлична сарадња са Организацијама цивилног друштва, посебно онима које раде са младима
Реализација нових пројеката
Добра сарадња са другим средњим школама
Добра сарадња са полицијом
Добра сарадња са центром за социјални рад
Доступност ватрогасног друштва
Редовне посете противпожарне инспекције
Партнерства са родитељима
Ученичка задруга
Сарадња са иностраним институцијама, развијање интернационалне сарадње кроз пројекте

ПРЕПРЕКЕ
Лош стандард запослених у просвети
Недостатак стручног кадра
Преобимни наставни планови и програми
Недовољан број стручних сарадника
Постављање све већих захтева Министарства просвете пред запослене и затрпавање обавезама умањује могућност запосленима да се више баве превенцијом насиља
Пораст задатака и послова за које запослени нису компетентни

Непостојање довољно иницијатива за едукацију запослених и ученика за понашање у кризним ситуацијама
Недовољно заступљено у наставним садржајима питање криза и понашања у кризним ситуацијама у наставним садржајима (хоризонтално и вертикално)
Преоптерећеност запослених административним пословима
Учестало се појављују хитни и битни послови, чије извршење омета постојећи плански рад
Однегован негативан став јавног мњења према занимању просветних радника
Промоција непожељних модела понашања у медијима

2. План поступања установе у кризним ситуацијама

2.1. У складу са евакуационим планом школе безбедна места унутар и изван установе су, у случају:

- дојаве о експлозивној направи – школско двориште/простор у околини школе
- претње оружаним нападом - школско двориште/простор у околини школе
- терористичког напада - школско двориште/простор у околини школе
- пожара -школско двориште/простор у околини школе

Све просторије у школи су јасно обележене као и правци евакуације на ходницима који воде ка школском дворишту.
2.2. Начини алармирања, информисања и оглашавања у случају:
- пожара спроводи се звучним сигналом
- дојаве о експлозивној направи спроводи се путем разгласа*
- претње оружаним нападом спроводи се путем разгласа*
- терористичког напада спроводи поруком путем вибер група
*По унапред договореном протоколу
2.3. Начин реаговања - Кораци у поступању установе када се догоди кризни догађај
- пожара- напуштање зграде по утврђеном протоколу за пожар
- дојаве о експлозивној направи-напуштање зграде по утврђеном плану евакуације
- претње оружаним нападом- напуштање зграде по утврђеном плану евакуације
- терористичког напада- у зависности од ситуације

Кључне активности директора и тима за кризне догађаје:
• Ако постоји сазнање за догађај који се десио ван установе, врши се провера тачности ове информације преко поузданих извора: породице, полиције, хитне помоћи и сл.
• Ако се у установи десио кризни догађај, позива се хитна помоћ, полиција и евентуално друге службе (нпр: ватрогасци).

- Директор путем вибер групе укратко обавештава чланове тима за кризне догађаје о насталој ситуацији

- Чланови тима за кризне догађаје који се у том тренутку налазе у школи преузимају иницијативу у зависности од врсте кризног догађаја

- Организује се евакуација у складу са планом евакуације, уз претходну проверу безбедности путева евакуације

- Обратити посебно пажњу на ученике у ризику, оне који искажу висок степен страха и панике због којих не реагују у складу са оним шта се од њих тражи

• Након доласка припадника полиције, потребно је утврдити да ли су ученици и запослени у установи безбедни на месту које је планом дефинисано као безбедно место или место поновног окупљања. Након доласка полиције, хитне помоћи и ватрогасаца-спасилаца, даље се поступа по инструкцијама ових органа.

- Сазива се хитан састанак тима за кризне догађаје. Тим сагледава ситуацију и креира наредне кораке.

- Обавештавају се сви запослени укратко о кризном догађају да би се обезбедила безбедност ученика и запослених и заказује се хитан састанак свих запослених чим услови то буду дозвољавали.

• Информише се надлежна Школска управа.
• Уколико је последица кризног догађаја троје или више повређених/настрадалих лица, обавештава се Министарство просвете како би се ангажовао интерсекторски мобилни тим за кризне ситуације.
• Разматрају се све добијене информације и позива се породица погођена кризним догађајем и договара се са њима које информације се могу проследити запосленима у установи, ученицима, родитељима и евентуално медијима.
-Сазива се састанак свих запослених, уколико није могуће састанак одржати у установи, одржава се онлајн. На састанку поделити са запосленима проверене информације у вези са кризним догађајем, подсетити их да установа има Програм поступања установе у кризним догађајима, указати на могуће изазове у наредном периоду.
• Нагласити да је директор једина овлашћена особа у установи за комуникацију са медијима.
• Упутити запослене да помоћ могу да потраже од стручног сарадника.
• Поделити већ припремљен текст "Препоруке за запослене у установи".
• Одредити на који начин ће информације бити прослеђене ученицима и родитељима (у писаној или усменој форми).
• Припремити саопштење за ученике.
• Припремити саопштење које ћете упутити родитељима других ученика.
• Припремити писано саопштење за медије које садржи кључне информације о догађају, безбедносним поступцима и плановима за опоравак. Изразити саосећање према жртвама и њиховим породицама, наглашавајући емпатију и подршку установе. Пратити извештавање медија и, ако је потребно, брзо реаговати на евентуалне нетачности.
-Пажљиво проматрати ученике и запослене и уочити оне који се посебно тешко носе са кризном ситуацијом која се десила и њима посебно саветовати да се обрате стручним лицима за помоћ
• Одредити и јасно означити просторију и термине у којој ће стручни сарадник/ци или чланови мобилног тима пружати психосоцијалну подршку запосленима, родитељима и ученицима којима је таква помоћ потребна.

У данима након кризног догађаја:

• Уколико је због кризног догађаја дошло до прекида или извођења наставе у измењеним условима, тим за кризне догађаје у сарадњи са педагошким колегијумом израђује посебан план даље реализације образовно-васпитног рада. Израђени план реализације усваја наставничко веће, школски одбор доноси одлуку, а сагласност на план даје надлежна школска управа.

• Одржати кратак састанак са запосленима, обавестити их о новим информацијама, корацима које је тим за кризне догађаје предузео и планираним активностима. Одржати састанак јер на тај начин запосленима упућујете поруку да нису сами, да имају подршку, а њихово активно укључивање допринеће смањењу/спречавању беспомоћности, обнављању самоконтроле/контроле, што најчешће бива пољуљано након кризног догађаја.

• Неопходно је да запослени све време буду благовремено информисани.

• Поделити материјал из Приручника који се односи на психолошке реакције након кризног догађаја и препоруке за запослене.

Психолошке реакције након кризног догађаја

Након кризних догађаја, већина одраслих, деце и младих који су на посредан или непосредан начин били погођени тим искуством, вратиће се у режим уобичајеног функционисања које личи на оно пре него се десио кризни догађај. Ипак, један део њих проћи ће кроз широк спектар емоционалних реакција.

Прва фаза реакције обично обухвата изненађење и шок, јер је некада тешко прихватити стварност кризног догађаја. Осећај несигурности и страха постаје доминантан.

Одмах након тога, заједништво често постаје кључно – људи се окупљају како би подржали једни друге, тражећи утеху и снагу у заједничком суочавању са изазовом. Солидарност постаје основна вредност, а људи често испољавају нежност и бригу једни према другима. Ипак, временом, емоционални одговори могу варирати, а и солидарност људи се може смањити.

У каснијим фазама кризе може се приметити и појачана потреба за информацијама како би људи створили јаснију слику о ситуацији.

Осећај немоћи може уступити место напору да се пронађу начини или стратегије превладавања тешкоћа и изазова након кризног догађаја. Временом, емоционалне реакције и стања особе које су на директан или индиректан начин биле погођене кризним догађајем могу варирати.

Како би било могуће препознати да ли су код неког присутне психолошке последице кризног догађаја због којих би било добро упутити особу на прву психолошку помоћ, у наставку су дате **уобичајене реакције одраслих**:

• отуђеност од других људи и повлачење у себе;
• избегавање разговора о кризном догађају;
• негирање да се догађај уопште и догодио;
• честа болна сећања на догађај;
• неконтролисани изливи беса;
• проблеми са концентрацијом и заборавност;
• изразити страх (најчешће од тога да се кризни догађај не понови);
• осећање кривице (уз веровање да су могли нешто другачије да ураде);
• претерана употреба лекова за смирење, алкохола, никотинских средстава и сл.;

• психосоматске реакције (проблеми са спавањем, исхраном, стомачне тегобе, главобоља и сл).

Психолошке **реакције ученика средње школе**:
• неверица да се догађај стварно одиграо;
• страх од тога да се кризни догађај не понови;
• интензивна сећања на догађај кроз слике и звуке;
• тешкоће са пажњом и учењем;
• губитак интересовања за оно што је раније било привлачно;
• осећај бесмисла;
• психосоматске реакције (проблеми са исхраном, спавањем, стомачне тегобе, мучнина, главобоља и сл.);
• осамљивање или потреба за сталним присуством других;
• склоност импулсивном реаговању и ризичном понашању.

Препоруке за запослене у установи

 Будите отворени и искрени, дајте конкретна и узрасту примерена објашњења. Нетачна и апстрактна објашњења са сврхом „да се деца заштите“, могу изазвати додатне тешкоће.
 Омогућите деци и ученицима да се изразе, разговарају са вама о кризном догађају. Примећено је да су овакви разговори лековити: после оваквих разговора ученици се могу вратити редовном наставном раду.
 Јасно реците деци и ученицима да је сасвим нормално да имају емоционалне реакције на догађај, информишите их о уобичајеним реакцијама људи на кризне догађаје, о томе да емоције не треба умањивати нити скривати, и да је корисно о њима говорити иако је то болно.
 Охрабрити децу и ученике да говоре о својим осећањима са пријатељима и родитељима.
 Деци и ученицима реците истину о догађају – без непотребних детаља.
 Направите окружење у коме ће се деца и ученици осећати савршено безбедно, за питања и разговор.
 Искрено одговарајте на питања.
 Слушајте и будите емпатични.
 Поделите са децом и ученицима своја осећања.
 Допустите деци и ученицима да изразе јака осећања, чак и бес и горчину, и испољите разумевања за њихова осећања.
 Не судите, не држите предавања, не моралишите.
 Не повезујте патњу и смрт са кривицом, казном или грехом.
 Не очекујте „одрасле“ реакције од адолесцената или деце. Њихове реакције на бол могу, понекад, да укључе и шалу и смејуљење.
 Већина реакција је прихватљива и треба их охрабривати. Наставници и васпитачи ипак треба да региструју оне облике

понашања који делују екстремно и необично.
 Не инсистирајте на „редовном раду“ код ученика који су у жалости, али, у исто време, не дозволите да час буде потпуно неструктурисан.
 Наставите редовну наставу, али ако се појави потреба, омогућите даље разговоре о кризном догађају.
 Немојте испитивати и оцењивати непосредно након кризног догађаја – свакако не у првим недељама после догађаја.
 Затражите помоћ колега или чланова тима за кризне догађаје уколико осећате да вам је помоћ потребна.
 Упутите колеге за које видите да се тешко носе са кризним догађајем на помоћ.

-Важно је оснажити запослене да потраже СТРУЧНУ помоћ, уколико за тим постоји потреба.
• Заједно са наставницима идентификовати и у наредном периоду посебну пажњу обратити на особе које су најугроженије/најрањивије: сестру или брата уколико похађају исту школу, најбоље другове или другарице, особу са којом је повређени/настрадали био у емотивној вези итд.
Препоруке за први час

- Смирено и без патетике прочитајте/ изговорите обавештење које је припремио тим за кризне догађаје ваше школе.
- Поделите са ученицима сопствена осећања губитка и жалости, признајте да је то велики шок за све.
- Обавестите их о променама у распореду.
- Реците ученицима да ће обавештења о комеморацији и сахрани добити накнадно.
- Ученике треба одвратити од идеје да контактирају с породицом покојника и од ње траже информације.
- Треба их упозорити и да не шире вести на друштвеним мрежама.
- Ако се појаве питања на која не можете да одговорите, запишите их и реците ученицима да ћете прикупити те информације.
- Реците ученицима да гласине које ће можда чути, провере код вас. Објасните им да гласине само повређују породицу и пријатеље преминулог.

• Уколико се кризни догађај завршио смрћу ученика или запосленог, проследити информацију о времену и организацији одласка на сахрану.
• Када је у питању смрт ученика, важно је предвидети ко ће од запослених да личне ствари преминулог ученика преда породици у одговарајућем тренутку.
• Уколико се организује комеморацију у установи, важно је да се са породицом настрадалог договара о томе. Важно је припремити ученике који желе да присуствују комеморацији и објаснити им шта ће се дешавати током комеморације. Може се омогућити онима који то желе да активно учествују у одавању поште преминулом. Тога дана, настава може да се откаже или да се распоред часова прилагоди поменутом догађају. Након комеморације треба омогућити да ученици да буду са својим родитељима и/или да буду заједно и разговарају уз подршку одрасле особе која им је блиска, у коју имају поверења

(одељењски старешина, стручни сарадник, неко од наставника). Установа самостално одлучује да ли ће организовати комеморацију.
Поред организовања комеморације, постоји низ активности које могу да помогну у процесу туговања и допринесу бржем опоравку заједнице. То су:

- остављање порука, цвећа, свећа и других предмета на за то одређено место;
- формирање групе подршке за особе које су биле блиске преминулом;
- прављење видео материјала са фотографијама и снимцима преминулог;
- организовање помоћи породици преминулог;
- после одређеног времена постављање спомен обележја у зависности од ситуације;
- отварање "Књиге жалости" у неким ситуацијама.

2.4. Начини праћења, евалуације и извештавања о реализацији програма

Након реализације плана поступања у кризним догађајима, и успостављања стабилног стања у установи, тим за кризне догађаје врши евалуацију спроведених активности и сачињава извештај. Евалуација обухвата:
- анализу ефеката спроведених мера и активности односно реализацију измењеног плана рада,
- пружање прве психолошке помоћи, са посебним освртом на снаге, изазове и препоруке у реаговању на кризни догађај.
На основу евалуације плана реаговања у конкретним ситуацијама, установа даље унапређује план поступања установе у кризним ситуацијама. Тим за кризне догађаје континуирано прати реаговања ученика и запослених и процењује потребу за психосоцијалном подршком у наредном периоду и у сарадњи са спољашњом мрежом заштите израђује план о њеној реализацији.
Тим за кризне догађаје прати реализацију планова, у сарадњи са спољашњом мрежом заштите процењује степен смиривања ситуације и покреће процес договарања са породицама жртава и повређених о начинима обележавања сећања на догађај (обезбеђивање простора, активности сећања, обележавање годишњица и слично).

Табела 1. *Преглед активности у случају пожара -експлозије*

Ред. Бр.	АКТИВНОСТ	Поступак у спровођењу активности	Носилац активности	Сарађује	Напомена (прилог)
1	2	3	4	5	6
1	Пријем наређења о предузимању мера приправности од стране градског штаба за ванредне ситуације града Сомбора где ће Средња економска школа Сомбор, извршавати своје задатке из домена заштите и спасавања са нагласком на пожар	Обилазак и извиђење предметног комплекса, контрола зграда, објеката и инсталација	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама -Повереник и заменик повереника ЦЗ	**Прилог** Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима **Прилог** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите **Прилог** Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама
2	Обезбеђивање непрекидне комуникације са градским штабом за ванредне ситуације града Сомбора	Обезбеђење непрекидне комуникације са градским штабом за ванредне ситуације града Сомбора, са службама градске управе и оперативним	Директор Средња економска школа Сомбор	-Повереник и заменик повереника ЦЗ -Тим за управљање ванредним ситуацијама	**Прилог** Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима

Ред. Бр.	АКТИВНОСТ	Поступак у спровођењу активности	Носилац активности	Сарађује	Напомена (прилог)
1	2	3	4	5	6
		центром за обавештавање и непрекидно квалитетно и правовремено извештавање надлежних органа и служби			**Прилог** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите **Прилог** Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама
3	Давање информације и упознавање запослених са превентивним мерама и начином понашања у случају пожара и експлозије (обука запослених из области ЗОП), као и са личном и узајамном заштитом	У случају пожара, поступа се у складу са упутством за поступање у случају пожара и плановима евакуације	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за управљање ванредним ситуацијама; -Повереник ЦЗ;	**Прилог** Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима **Прилог** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите
4	Гашење пожара расположивом опремом и средствима (апарати S-1, S -2, S -6, S -9, CO2, хидрантима) ако	У случају разбукталог пожара или пожара већих размера који се не може угасити мобилним	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама -Повереник и заменик	**Прилог** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите

Ред. Бр.	АКТИВНОСТ	Поступак у спровођењу активности	Носилац активности	Сарађује	Напомена (прилог)
1	2	3	4	5	6
	се тиме не угрожавају животи	апаратима за гашење, обавезно позвати најближу ВЈ на број телефона 193		повереника ЦЗ	**Прилог** Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама
5	Пружање помоћи повређеним лицима, од стране екипа Хитне медицинске помоћи, као и запослених, оспособљених за пружање прве помоћи	Пружање помоћи повређеним лицима и упућивање повређених у најближе расположиве здравствене установе	Директор Средња економска школа Сомбор	- повереник ЦЗ; -Тим за управљање ванредним ситуацијама; - медицинске установе	**Прилог** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите
6	Санација објеката у надлежности Средње економске школе Сомбор	Поправка постојеће и набавка недостајуће опреме; Провера исправности инсталација и санација оштећених Чишћење и раскрчивање објеката	Директор Средња економска школа Сомбор	-Повереник ЦЗ; - Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама - Тим за управљање ванредним ситуацијама;	**Прилог** Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима **Прилог** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите **Прилог** Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним

Ред. Бр.	АКТИВНОСТ	Поступак у спровођењу активности	Носилац активности	Сарађује	Напомена (прилог)
1	2	3	4	5	6
					ситуацијама

Табела 2. *Преглед активности у случају елементарне непогоде*

Ред. Бр.	АКТИВНОСТ	Поступак у спровођењу активности	Носилац активности	Сарађује	Напомена (прилог)
1	2	3	4	5	6
1	Праћење информација о надолазећим опасним појавама од надлежних институција	Доношење одлуке о евентуалним припремним активностима заштите и спасавања у случају настале опасности од елементарних непогода	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама -Повереник и заменик повереника ЦЗ	**Прилог 5.1.** Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима **Прилог 5.6.** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите **Прилог 5.2.** Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама
2	Обезбеђивање непрекидне комуникације са градским штабом за ванредне ситуације града	Обезбеђење непрекидне комуникације са градским штабом за ванредне ситуације града	Директор Директор Средња економска школа Сомбор	-Повереник и заменик повереника ЦЗ -Тим за управљање	**Прилог 5.1.** Преглед чланова Тима за управљање ванредним

	Сомбора	Сомбора, са службама градске управе и оперативним центром за обавештавање и непрекидно квалитетно и правовремено извештавање надлежних органа и служби		ванредним ситуацијама	ситуацијама са адресама и телефонима **Прилог 5.6.** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите **Прилог 5.2.** Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама
3	Долазак специјалистичких снага Сектора за ванредне ситуације – Одељења за ванредне ситуације у Сомбору	Извиђање терена и обележавање објеката у складу са степеном оштећења; Ојачавање уз помоћ специјалне опремеевентуално оштећених и порушених порушених објеката; Приступ и извлачење повређених лица: Евакуација угрожених лица	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за управљање ванредним ситуацијама; - Ватрогасно – спасилачка јединица Сомбор -Повереник ЦЗ; - Специјалистички тим за спасавањеи рад на води Ватрогасно – спасилачки батаљон Сомбор (у случају поплава)	**Прилог 5.1.** Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима **Прилог 5.6.** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите
4	Пружање помоћи повређеним лицима, од стране екипа Хитне медицинске помоћи, као и	Пружање помоћи повређеним лицима и упућивање повређених у најближе	Директор Средња економска школа Сомбор	- повереник ЦЗ; -Тим за управљање ванредним ситуацијама;	**Прилог 5.6.** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне

	запослених, оспособљених за пружање прве помоћи	расположиве здравствене установе		- медицинске установе	заштите
5	Санација објеката у надлежности Средње економска школа Сомбор	Поправка постојеће и набавка недостајуће опреме; Провера исправности инсталација и санација оштећених Чишћење и раскрчивање објеката	Директор Средња економска школа Сомбор	-Повереник ЦЗ; - Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама - Тим за управљање ванредним ситуацијама;	**Прилог 5.1.** Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима **Прилог 5.6.** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите **Прилог 5.2.** Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама

Табела 2. *Подсетник за рад одговорног лица у случају елементарних непогода*

Ред.	ЗАДАТАК	САРАЂУЈЕ	РОК	ПРИМЕДБА

Бр.			ИЗВРШЕЊА	
1	2	3	4	5
1	Пријем информација и извештаја од надлежних у граду, као и спољних организација, утврђивање степена опасности након елементарне непогоде	-лице задужено за послове ванредних ситуација; - Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама; -Тим за управљање ванредним ситуацијама; -Повереник /заменик повереникаЦЗ	Одмах по настанку ванредне ситуације / опасности	**Прилог 5.1.** Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима
2	Утврђивање степена оштећења на објектима и броја жртава и повређених лица	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама; - Тим за управљање ванредним ситуацијама; -Повереник /заменик повреника ЦЗ	У току трајања ванредне ситуације / опасности	**Прилог 5.1.** Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима
3	Реализација наредби, закључака и препорука градског штаба у циљу оперативног дејства и примене потребних мера цивилне заштите	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама; -Повереник / заменик повереника ЦЗ; - Тим за управљање ванредним ситуацијама	По извршеном прикупљању и обезбеђеном превозу / транспорту	**Прилог 5.6.** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите
4	Појачање мера безбедности и заштите и увођење сталног дежурства у просторијама Средње економска школа Сомбор	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама; -Повереник / заменик повереника ЦЗ; - Тим за управљање ванредним ситуацијама	Одмах по настанку ванредне ситуације / опасности	**Прилог 5.6.** Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите
5	И други задаци и активности	- Тим за управљање ванредним ситуацијама; - Тим за оперативно реаговање у	У току трајања ванредне ситуације/ опасности	**Прилог 5.6.** Преглед Повереника и заменика Повереника

		ванредним ситуацијама; -Субјекти од посебног значаја за заштиту и спасавање		цивилне заштите

ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Програм за заштиту ученика од насиља припремљен је са намером да помогне у стварању сигурне и безбедне средине, да се олакшају и прецизирају процедуре и поступци у заштити деце од насиља и **обавезујући** је за све субјекте у процесу образовања.

Председница Школског одбора,

Соња Трифунов